

Становище

*върху дисертационния труд на Димитър Александров Митев – докторант в катедра политология на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ -
Философски факултет*

От проф. д-р Александър Томов

Тема на дисертацията: „Основни тенденции и трансформации на влиянието на кадрите на тоталитарната ДС върху ръководствата на държавни и други институции в Република България (1990-2018г.)“

I. Дисертабилност на темата и значението на изследователския подход

Темата за влиянието на кадрите на бившата Държавна сигурност (ДС) върху държавните институции е от особено значение за българския преход и за състоянието на държавата през последните три десетилетия. Самият факт, че по тази тема са изписани стотици статии, студии и книги говори за обществен интерес и за значението на изследвания проблем. Големият интерес е не само в България, а във всички източноевропейски страни поради влиянието на кадрите на бившата ДС върху структурите на държавната власт и върху характера на прехода от тоталитарно към демократично общество.

Повечето досегашни разработки по темата се делят на две радикално противоположни групи. Едната смята, че кадрите на ДС са изиграли основна роля за деформациите на българския преход, че те са повлияли негативно на нашето развитие и че са главните виновници за изоставането ни от другите източно европейски страни (Ив. Костов, Хр. Христов, Е. Сугарев и др.) Втората група автори заемат еднозначно защитна позиция, доказвайки, че кадрите на ДС са изпълнявали съвестно своя дълг и своите служебни задължения и не са повлияли съществено на прехода (Д. Иванов, и др.).

За първи път в нашата политологична литература Димитър Митев не тръгва към проблема предубедено. Той не приема нито една от двете радикални позиции, а търси отговор на големия въпрос – какво е станало с десетките хиляди бивши служители на ДС и как те са повлияли на политиката и държавните институции в периода 1990-2018 г. За това говорят и допуснатите хипотези и самият изследователски подход – да се установят натрупванията на бивши кадри на ДС по различни ведомства и органи на държавната власт и да се подходи към темата чрез изследване първо на емпирични данни, а след това да се пристъпи към обобщения.

В това отношение авторът е подпомогнат от Комисията по разкриване на досиетата на бившите сътрудници на ДС, чиито данни са използвани като обща научна база за цялата дисертация. Тук е мястото да отбележим, че за първи път имаме опит да се анализира целия обем от данни на Комисията, което е изисквало от автора много труд, време и последователност.

В това е и принципната разлика между всички (или почти всички) изследвания по темата досега и подхода на Димитър Митев. Повечето

автори приемат една от двете насочени по-горе тези и ги доказват с много примери, с които изобилства историята на българския преход. Димитър Митев тръгва по обратния път – прави общ анализ на базата на десетките хиляди досиета на Комисията и едва след това използва като допълнителни доказателства отделни примери с един и други служители на бившата ДС.

Според мен това е придало на дисертацията много по-голяма достоверност, а отгук и научна значимост. Така е изпълнена основната задача заложена в заглавието на дисертацията, а именно – да се изведат основните тенденции и трансформации на влиянието на служителите на бившата ДС.

II. Основни приносни моменти

Целият изследователски подход има важно значение и представлява по същество важен принос. Използван е огромен емпиричен материал. Проучени са хиляди документални единици. Установени са закономерности и тенденции на „прехвърляне“ на кадрите на ДС в различни сектори на обществения живот.

Това е позволило на автора да открие фази на влиянието на бившата ДС през различните периоди – от 1990 до 1996 г.; от 1997 г. до 2007 г.; от 2007 г. до 2018 г. Независимо, че по периодизацията може да се спори, е безспорно, че по-чисто естествени причини, влиянието на служителите на бившата ДС в началото е било по-голямо, за да заглъхне частично в периода 1997-2000 г., за да се повиши отново при управлението на президента Г. Първанов и премиерите С. Сакскобургготски и С. Станишев. В периода 2010-2018 г.

влиятието на бившите служители на ДС драстично спада най-вече поради възрастови причини.

Приносен момент е изводът на автора, че през целия период структурите на бившата ДС не са били ръководени от един политически или какъвто и да е център. Това следва от задълбочения анализ на емпиричния материал. По-скоро става дума за разпадане на единността на бившата ДС на много по-малки или по-големи групи, които са се ориентирали към себеустройване и лично забогатяване (или оцеляване). За това е спомогнало и относително бързото уволнение на хиляди сътрудници на ДС в периода 1990-2003 г. и замаяната им с нови и млади служители.

Липсата на единен ръководен център не изключва според автора, че е имало много опити за организиране на хора от бившите служби в полза на една или друга партия и група. Това се е правило и от отделни лидери на БСП чрез т. нар. „генералско движение“ (1998-2000 г.) и на ДПС чрез различни форми на финансова подкрепа. Но във всички случаи тези опити са завършили с неуспех или са се превърнали в бизнес интереси. В отношението политически партии – служители на ДС, по-силни и определящи са се оказали парииите, особено след 1996-1997 г.

И тук следва най-важният и според мен най-перспективният творчески принос на дисертацията – след като доказва, че бившите служители на ДС след 1990 г. нямат единно ръководство и групиране, той приема и доказва, че това влияние се е осъществявало, чрез относително автономни мрежи на влияние. Тези мрежи на влияние са се формирали в тези институции и сектори, където има концентрация на бивши служители на ДС, които взаимно са си подпомагали и са следвали общи цели.

Понятието „мрежи на влияние“ е относително слабо изследвано (у нас този въпрос се анализира от доц. д-р С. Стойчев). Димитър Митев използва това понятие много рационално, за да обоснове реалното влияние на бившата ДС върху определени сектори на обществения живот. Така според него, концентрацията на сътрудници и на влияние на бившата ДС е станала най-вече:

- в банковия сектор - в периода 1990-1999 г.
- в митниците – в периода 2003-2005 г.
- в дипломатията – през целия период до 2011 г. и особено в периода 2001-2011 г.
- в определени фирми и холдинги (например Мултигруп);

Чрез мрежите на влияние не е могло да се промени съществено хода на политическо или икономическо развитие на страната. Но е могло да се окаже съществено отрицателно въздействие в развитието на цели сектори на икономиката или отделни институции. Разбира се, това влияние е могло да бъде ограничено, ако досиетата на служителите на бившата ДС бяха разкрити по-рано.

Като цяло, дисертационният труд има новаторски характер. Изследователския подход, обработката на емпиричния материал, доказателствените таблици и статистически обобщения, принципните изводи за фазите на влияние, обособените мрежи на влияние имат приносно значение за изследване на проблема. Има и много трудни правилни оценки, включително за по-ранното разкриване на досиетата, за по-умела държавна регулация при освобождаването на десетки хиляди служители на бившата ДС и други, но тези изводи присъстват и в работите на други автори.

III. Препоръки

Като е навлязъл дълбоко и просторно във водите и емпиричния материал на Комисията по досиетата, Димитър Митев е отворил пред себе си широк фронт за по-нататъшни изследвания. Тази препоръка се налага от усещането за неизползването на съществена част от емпиричния материал.

Втората ми препоръка е за още по-задълбочено изследване на зависимостите между отделни висши офицери на бившата ДС и приемането на конкретни решения в банковия сектор, работа с криминалния контингент, назначаването на посланици и т.н. Авторът би могъл да изследва – да потвърди или да отхвърли разпространените тези за отговорността на служители на бившата ДС за голямата финансова криза от 1996-1997 г., за подкрепата на С. Сакскобургготски на изборите от 2001 г., при някои крупни сделки и т.н. Това би придало завършеност на много от иначе правилните изводи за мрежите на влияние.

От друга страна бих препоръчал по-голяма прецизност с използването на конкретни примери, особено, когато става дума за „вербувани“ хора на млада възраст с неукрепнала психика или принудени от съответните служители на ДС.

Препоръчвам върху основата на дисертацията да се подготви авторова монография, която съм убеден, че ще предизвика експертен и читателски интерес.

IV. Заключение

Всичко казано дотук ми дава основание да препоръчам с пълна убеденост на научното жури да се присъди на Димитър Митев научна степен

„доктор по политология“. В негово лице българската политология има трудолюбив, способен и перспективен изследовател.

10-12 април 2019 г.

проф. д-р Александър Томов